

HAPPEAMATTOMAT

Laskut kasaantuvat, rahat ovat vähissä ja jääkaappi tyhjä. Kaisa Avonius ja Seija Suomäki hakevat leipäjonosta helpotusta tiukkaan arkeensa.

KAISA VIITANEN KUVAT MILKA ALANEN

Syysaamu on pimeä. Kello ei ole vielä edes seitsemää, mutta kadun reunaa kiertää jo ihmisjono. Toiset istuvat taitettavilla retkijakkaroilla, toiset nojailevat rauta-aitaan. Osa täyttää otsalampun valossa sudokua tai sanaristikkoa. Jonon hännille ilmestyy koko ajan lisää väkeä. Perässävedettävät ostoskärryt ovat paikallaan, vielä lutussa, odottamassa täyttymistään.

Täällä Helsingin Myllypurossa on jonoitettu ilmaista ruokaa jo parikymmentä vuotta. Nykyään Liikuntamylyn iso autotalli avautuu jonottajille maanantai-, keskiviikko- ja perjantaiamuisin, jolloin kauppohen ja tukkujen lahjoittamat ruokatarvikkeet siirtyvät kassi ja kärry kerallaan pääkaupunkilaisten koteihin.

ENSI KERRALLA ARVOTON OLO

Helsinkiiläinen **Seija Suomäki** tottui katselemaan Myllypuron leipäjonoa työskennellessään kodinhoitajana.

– Ohitin jonon usein monta kertaa päivässä. Silloin ajattelin, että onneksi en joudu tuossa värjötteleeseen.

Mutta sitten lääkäri totesi Seijan sairastavan keuhkovaltimotautia. Kelalta tuli työkyvyttömyyseläkepäätös, ja ura oli siinä. Seija oli 48-vuotias eläkeläinen, eikä se eläke ollut iso. Kahdeksan vuotta Seija sinnitteli pienillä tuloilla. Hän myi autonsa, luopui yksityisestä hammaslääkäristä ja gynekologista ja alkoi värjätä hiuksensa itse.

Toissa vuonna Seija käveli ensimmäisen kerran leipäjonoon.

– Ai että mua hävetti. Tunsin itseni ihan kakkosluokan kansalaiseksi, jotenkin arvottomaksi.

Seijasta tuntui pahalta, että hän oli aina ennen pärjännyt, elättänyt itsensä, ja nyt oli pakko turvautua muiden apuun.

Mutta ilmaisella ruualla oli Seijan talouteen välitön vaikutus. Kun aiemmin Seija oli ostanut itselleen ja pojalleen ruokaa viidelläsadalla eurolla kuukaudessa, leipäjonossa käymisen jälkeen summa pieneni pariin sataan.

– En käy jonossa joka viikko. Molemmat poikani ovat muuttaneet kotoa, joten ruoka riittää minulle, kun pakastan sitä.

Tänään Seija liittyy jonoon yhdeksän jälkeen. Hänen selkensä ei kestä pitkää seisomista, eikä aikaisesta jonottamisesta Seijan mielestä ole hyötäkään. Samat ruuat hän saa vaikka tulee myöhemmin. Nytkin jonon ohitse kävelee huomioliiviin pukeutunut toimitsija, joka napsuttaa ihmisten määrää kämmenensä olevaan laskuriin. Lahjoitusruoka jaetaan sitten tulijoiden määrällä, jotta kaikille riittää.

– Tärkeintä on olla paikalla ennen puoli kymmentä, jolloin jono sulkeutuu, Seija

”Silloin ajattelin, että onneksi en joudu tuossa värjöttele-

ja sanoo.

Silloin elintarvikejaon toimitsija asettuu ryhmän perälle ja kävelee viimeisenä jakopaikalle asti. Hänen taakseen ei kannata pysähtyä, myöhästyneille ei ruokaa anneta.

Tänään jonossa on 680 ihmistä. Silmämääräisesti eläkeläisiä on eniten. Mutta on nuoria, parikymppisiäkin, ja kaikenikäisiä siltä väliltä. Ei köyhyys näy päällepäin. Huoliteltu baskeripäinen tikkitakirouva seisoo kokomustaan nahka-asuun pukeutuneen miehen takana. Useimmilla on käytännölliset ulkoiluvaatteet, humaltuneita tai huonosti käyttäytyviä ei näy lainkaan.

Parikymmentä metriä Seijan edellä jonossa seisoo **Kaisa Avonius**, 39, ja juttelee rattaissa istuvan **Alman**, 2, kanssa. Kaisan esikoinen, kuusivuotias **Santeri** on koulussa. Kaisa on eronnut ja hoitopaalla. Hän on täällä, koska raha ei riitä elämiseen. Laskuja on rästissä nytkin.

– Ensimmäisellä kerralla leipäjonossa jännitti, Kaisa kertoo.

Kaisa oli siihen aikaan Santerin kanssa äitiyslomalla. Kaveri kertoi käyvän hakemassa ilmaista ruokaa Helsingin Kalliosta Hurstin leipäjonosta.

– Hän houkutteli mukaan, ja menin minä. Vähän uteliaisuudestakin.

Kaisa muistelee, miten hän kulki jonon mukana ja poimi U:n muotoisen kulkuradan reunoilta kauppohen lahjoittamia ruokatarvikkeita. Ne olivat ihan kelpo ruokaa, parasta ennen -päivämäärään oli reilusti aikaa.

– Silloin minua nolotti. Ajattelin, että olen täällä viemässä ruokaa niiltä, jotka

tarvitsevat sitä minua enemmän.

Enää Kaisaa ei nolota.

– Minulla on kaksi lasta ja tosi vähän rahaa.

VIIKONLOPUKSI LIHAA

Nyt jono liikkuu. Ensimmäisenä muovilaatikoista ruokaa pääsevät valitsemaan aamukuudesta asti jonottaneet. Leipää saa ottaa niin paljon kuin haluaa. Lihaa, kalaa ja eineksiä on vähemmän, niitä ojentamassa on jakajia. Maitoa jokaiselle riittää kolme litraa. Eurolavallinen paljon maustettua mustakääreistä proteiinijogurttia hupenee sekun hyvää vauhtia. Leipäjonossa näkee, minkä tuotteen myynti ei vedä. Superfoodiksi mainostettua pikapuuroa riittää jokaiselle.

Kun etujoukko lähtee kotimatalle, jonottajat yrittävät nähdä, mitä kasseissa tällä kertaa on.

– Näin perjantaisin on yleensä vähän parempaa lihaa. Se on kiva, koska olen aina laittanut ruuan itse. En halua kritisoida eineksiä, mutta eihän ne ihan sama asia ole, sanoo jonossa seisova nelikymppinen nainen.

Kutsumme häntä **Reetaksi**, koska nainen ei halua oikeaa nimeään eikä kasvojaan lehteen.

– En minä häpeä täällä jonottamista, mutta työskentelen sosiaalialalla enkä halua asiakkaiden tietävän yksityiselämästäni mitään, Reetta sanoo.

Reetta käy Myllypuron jonossa kolmesti viikossa, usein tyttärensä kanssa kuten tänäänkin. Parikymppinen tytär, kutsutaan häntä **Annaksi**, valmistui keväällä

medianomiksi ja on nyt työtön.

– Tällä ruokakassilla on oikeasti meille iso apu. Kun ei tarvitse ostaa kaikkea kaupasta, laskuihin jää enemmän rahaa, naiset kertovat.

Reetta kuuluu jatkuvasti kasvavaan suomalaisryhmään eli työssäkäyviin köyhiin. Hän tekee pätkätöitä sosiaalialalla, lähtee töihin kuin tarvitaan. Tässä kuussa hän ei ole saanut ainuttakaan työvuoroa.

– Rahallisesti ei ole kovin suurta eroa, olenko töissä vai työttömänä, koska asuminen on työttömyysturva pienenevät samassa suhteessa kuin saan palkkaa. Mutta tietysti on kivempi ottaa ne itse ansaitut rahat.

Reetta ja Anna asuvat vuokrasäätiö Saton 53-neliöisessä vuokra-asunnossa ja maksavat siitä 930 vuokraa. Asumistuki on työttömiltä kuukausilta 550 euroa ja Reetan työttömyysraha 609 euroa.

– Sossussa emme ole käyneet vähän aikaan.

Reetta harmittelee, että Kela vaatii maksuja varten joka kuukauden palkkukuitit. Se hidastaa rahan saamista kolmellakin viikolla, ja välillä vuokrat ovat maksamatta, kun rahaa ei vain ole.

– Sellaisina viikkoina täältä saatu ruoka on ihan elinehto.

Anna etsii nyt työtä. Mikä tahansa kelpaisi. Reetalle siivoustyö on liian raskasta sairauden takia.

– Olen vaihtamassa alaa. Aloitan kuukauden kuluttua kiinalaisen lääketieteen opinnot, Reetta sanoo.

PITÄÄKÖ NÄYTTÄÄ KÖYHÄLTÄ?

Reetalla ja Annalla on mukanaan kirjat, mutta tänään naiset eivät ole ehtineet lukea niistä sivuakaan.

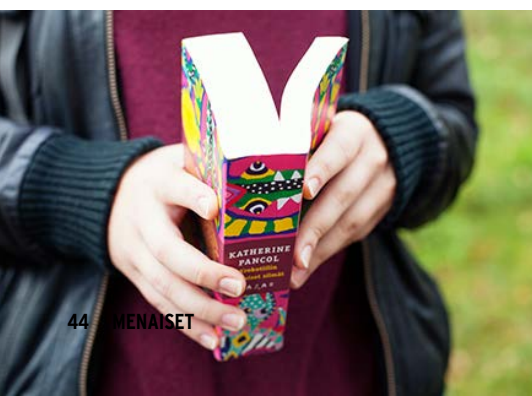
– Me juuri puhuimme, että pitäisi alkaa kirjoittaa täältä jonosta blogia, Reetta sanoo.

– Muutamat kaverini, joille kerron käyväni täällä, ovat tosi uteliaita. Ne kysyvät, pitääkö tänne pukeutua jotenkin köyhän näköiseksi vai voiko tulla vaikka Lacosten tennareilla, Anna kertoo.

Anna pukeutuu leipäjonoon kuten

”Pitääkö tänne pukeutua jotenkin köyhän

muuallekin, nahkatakkiin, leggingsseihin ja nahkasaapikkaisiin, eikä peittele kave-reiltaan ruokansa alkuperää. Naisten mielestä on surullista, että avuntarvetta pitää hävetä. Reetan mielestä kyse on samasta harhaluulosta, että joidenkin suomalaisten mielestä pakolaisilla ei saisi olla älypuhelin. Avunsaajan tulisi olla nöyrä ja surkea.

Kun Suomessa puhutaan köyhistä, päädytään usein kinastelemaan, kuka on oikeasti köyhä ja mihin köyhällä on oikeus: läppäriin, elokuvissa käyntiin, tupakkaan, uusiin vaatteisiin, onnellisuuteen?

– Kyllä leipäjonossa käy ihmisiä, joilla on auto ja omistusasunto. Ja minullakin on iPhone. Pitäisikö muka ensin myydä omaisuutensa, että saisi tulla tänne?

LIUKU KOHTI KÖYHYTTÄ

Jonon perää kohti kävelee nelikymppinen nainen harmaassa parkatakissa. Reetta tunnistaa hänet viimeviikkoiseksi jontuskaveriksi ja pyytää naista liittymään heidän kohdalleen. Nainen epäröi.

– Jos joku suuttuu, nainen sanoo ja katsoo varovasti taakseen. Mutta kukaan ei sano mitään.

Hänkään ei halua paljastaa nimeään, joten kutsutaan häntä vaikka **Miraksi**. Mira on leipäjonossa kolmatta kertaa muttei haluaisi olla täällä.

– Onhan tämä nyt nöyryyttävää, Mira sanoo ja pudistaa päätään.

– Se on asennekysymys. Ei meitä nolo-ta olla täällä, Reetta ja Anna vastaavat.

Mutta Reetta ja Anna ovatkin käyneet leipäjonossa jo useamman vuoden. Miran elämä on muuttunut äkisti, hän on liukunut köyhyyteen keskiluokasta.

– En oikein pysty hyväksymään, mitä minulle on tapahtunut.

Aikaisemmin Mira asui lastensa kanssa omistamassaan asunnossa Helsingin Töölössä, kävi mainostoimistossa töissä ja eli taloudellisesti mukavaa elämää. Lama vei mainosgraafikolle työt, eikä Mira yrittäjänä saa työttömyysturva.

– Jokaista työpaikkaa hakee nyt pari–kolmesataa ihmistä.

Miran ei auttanut kuin myydä Töölön-asunto ja muuttaa lasten kanssa vuokralle itään, Vuosaareen. Yksinhuoltajalla on rahat tiukassa. Mira odottaa nyt yrityksensä lakkauttamisen virallistamista ja työvoimatuen piiriin pääsemistä. Ilmainen jogurtti ja jauheliha tulevat tarpeeseen.

Ajatuskin valokuvasta leipäjonossa kauhistuttaa Miraa. Työkaverit eivät saa tietää hänen hakevan ilmaista ruokaa.

– Mainosmaailmassa ajatellaan, että kaikki, joilla ei ole rahaa, ovat tyhmiä ja laiskoja.

”Moni kuvittelee, ettei näillä ihmisillä oikeasti ole mitään hätää.”

Reetta ja Anna pudistelevat päätään.

– Kyllä sä vielä tähän totut.

IRTI HÄPEÄSTÄ

Väki poimii kasseihin ruokaa. Pirkka-salaattia, melonia, lihapullia. Päivän erikoisuus, kolme jänistä, annetaan vain riistaruuat hallitseville. Muille riittää jauhelihaa. Tyhjiin muovilaatikoiden pinot kasvavat. Siniseen liiviin pukeutunut **Sinikka Backman** työntää niitä sivummalle ja neuvoo jakajille uusia tuotteita.

Sinikka Backman on tämän hallin pomo. Hän on jakanut ruokaa jo 15 vuotta, ensin vapaaehtoisena ja nyt Myllypuron elintarvikeapu ry:n toiminnanjohtajana.

Toiminta on nykyään kovin ammattimaista. Toisin kuin alussa, nykyään poru-

ruokaa ilmaisjakoon.

Kun leipäjonot 1990-luvun laman aikaan ilmestyivät suomalaisen katukuvan, moni kuvitteli ilmiön olevan väliaikainen. Nyt Suomessa on yli 400 ilmaista ruokaa tarjoavaa tahoja.

Sinikka Backman katselee kävijöiden letkaa vakavana. Hän ei ymmärrä, miksei yhteiskunta paranna vähäosaisten asemaa.

– Ihmisillä on myös monenlaisia ennakkoluuloja meidän asiakkaista. Moni kuvittelee, ettei näillä ihmisillä oikeasti ole mitään hätää.

Sinikka saa usein puheluita, kun ihmiset yrittävät kärkeä leipäjonosta muka aiheutta ruokaa hakevia naapureita. Jotkut väittävät, että ulkomaalaiset hakevat ruokaa autoilla myyntiin.

– Mistään sellaisesta meillä ei ole näyttöä. Kyllä tämä tarpeeseen menee.

Sinikka sanoo, että huono-osaisuuden leviäminen johtuu päättäjistä: sosiaaliturvaa on heikennetty niin ettei sillä enää pärjää.

Samaa sanoo tutkijakin.

Maria Ohisalo tekee Itä-Suomen yliopistossa väitöskirjaa ruoka-avussa käyvästä ihmisistä ja on käynyt tutkijaryhmän kanssa haastattelemassa jonottajia täällä Myllypurossakin. Yhteensä lomakekyselyyn suomalaisissa leipäjonoissa on vastannut lähes 3 500 ihmistä.

”Jos joku tuttu näkee minut, heilautan kättä.”

Tutkija näkee huono-osaisuuden lisääntymisen taustalla ainakin kolme syytä. Työttömyys kasvaa, työpaikkoja häviää, eivätkä työnsä menettäneet enää pääse takaisin työelämään. Asumisen kalteus on ongelma: erityisesti vuokra-asuminen pääkaupunkiseudulla on niin kallista, että se nielee monilta lähes kaikki varat. Kolmanneksi sosiaaliturvajärjestelmään on syntynyt aukkoja. Kaikki eivät enää pysy yhteisessä veneessä, jota hyvinvointivaltioksikin on sanottu.

Vaikuttaa siis siltä, että leipäjonot tulevat jatkumaan.

HYVÄN TUULEN JONO

Ruuan laukkuihinsa saaneet ovat hyvällä tuulella.

– Tosi kiva kun täällä on gluteenittomia tuotteita, meidän perheessä on kolme keliaakikkoja ja ruoka tulee kalliiksi, lastenvaunuja työntävä nainen sanoo.

Baskeripäinen 80-vuotias nainen kertoo joutuvansa jättämään monet tarjottavat, kuten salaattit ja majoneesin laareihin.

– Olen ollut sappileikkauksessa enkä voi niitä ottaa.

Tarja Rönkä sairastaa nivelreumaa ja on kesäkuusta asti elänyt ilman sianlihaa.

– Vielä en huomaa muutosta, mutta kaikki keinot pitää kokeilla, hän sanoo ja kertoo jatkavansa jaosta Kontulan uimahalliin jumppaamaan.

Seija Suomäki sulkee kärrynsä läpän. Ei tällaista määrää jaksaisi kantaa.

Kun Seija pari vuotta sitten kertoi aikuistuville pojilleen ryhtyneensä käymään leipäjonossa, he järkyttyivät.

– Nuorempi kysyi, enkö voisi vain käydä kaupassa kuten muutkin.

Mutta kun Seija näytti, miten priimaa tavaraa jonosta saa, lapset antoivat olla. Viime aikoina vanhempi poika, 26-vuotias sairaanhoidon opiskelija, on lähtenyt äidin kanssa jonoon mukaan.

– Jos en kävisi täällä, en söisi oikein mitään, hän sanoo.

Kolme litraa maitoa, Skyr-rahkaa ja ruisleipää. Poika lähtee ruokaa pullisteleva sporttikassi olalla työharjoitteluun, Seija kävelee kotiin. Hän ei enää häpeä leipäjonossa käymistä.

– Jos joku tuttu näkee minut, heilautan kättä.

Samanlainen suunta on leipäjonossa yleisemminkin. Tutkija Maria Ohisalon mukaan enää kolmannes leipäjonossa kävijöistä kertoo häpeävänsä ilmaisen ruuan hakemista.

Seija jonottaa nyt pienempää vuokra-asuntoa. Kun kolmion vaihtaa kaksioksi, vuokra putoaa 900 eurosta 600

